

Bratislava, Pravda 1952, 114 str., cena 15 Kčs kart.

Štyri prejavy s. Viliama Širokého, uverejnené v zborníku *Za socialistickú industrializáciu Slovenska*, sú isteže poučné a osočné pre každého, kto chce naozaj vybudovať socializmus v našej krajine. Majú však význam aj pre teoretika-marxistu ako príklad hlbokej znalosti marxizmu-leninizmu a jeho aplikácie na prax.

Sú to vlastne štyri prejavy o tej istej veci, hlásajú a požadujú vždy to isté — spriemyslenie Slovenska ako jednu z najdôležitejších a najvýznamnejších úloh našej republiky; zdôrazňujú úlohu, ktorej splnenie je jedine schopné vyrovnat' nielen hospodársku úroveň našich dvoch národov, ale aj kultúrnu úroveň a zaručiť tak pokojný a správny vnútorný vývin a súčasne aj bezpečnosť zvonku.

A predsa nie sú tieto prejavy opakovaním toho istého. Keď človek prečíta a preštuduje jeden prejav, musí čítať druhý s rovnakým záujmom a zistí, že nemôže azda preskočiť nič, čo sa opakuje, čo už vie a čo už pochopil. Aj to, čo sa zdanlivo opakuje, stojí v novom svetle, v nových spojitostiach a treba jednoducho začať študovať znova.

V tom je práve rozdiel medzi prejavmi štátnika, stojaceho na stanovisku vedeckého svetonáhľadu a medzi prejavmi politikov, prisluhujúcich buržoázii a kapitalistickým vládcom.

Uvážme teda najprv, v čom je ten stály, pevný a opakujúci sa základ, z ktorého vychádza s. Viliam Široký vo všetkých štyroch prejavoch.

Je to predovšetkým hlboké pochopenie základného poznatku historického materializmu, že spoločenské bytie je prvotné a spoločenské vedomie druhotné, že základňa si vytvára svoju nadstavbu. S. Široký vie, že nie je možné meniť nadstavbu shora, *najprv* sa musí zmeniť základňa a *potom* vzniká nová nadstavba. S. Viliam Široký pritom jasne ukazuje — osobitne v prvom prejave (Plán hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho povznesenia Slovenska, schválený na celoslovenskej konferencii KSČ v Banskej Bystrici v dňoch 16. a 17. mája 1937) — že toto vyrastanie nadstavby nie je nič mechanické. Celý jeho návrh dokazuje, ako s. Viliam Široký chcel, aby nová nadstavba plnila svoju funkciu a *pomáhala* novej nadstavbe; aby to však bolo možné, bolo treba súčasne rozvíjať slovenské školstvo, bolo treba dávať najširším vrstvám *možnosť* vyššieho vzdelania a tak napomáhať výstavbu aj novej základne aj novej nadstavby.

S toho istého stanoviska rieši s. Viliam Široký vo všetkých svojich prejavoch aj nacionálnu otázku — tú nešťastnú česko-slovenskú otázku, ktorú buržoázia vedomo sfalšovávala alebo nad ktorou stála aspoň úplne bezradne. Ako vernému Stalinovmu žiakovi je jasné, že Česi a Slováci tvoria *dva* národy a že všetky tie úvahy o „národe československom“ sú alebo nevedeckým nesmyslom alebo jednoducho pláštikom, ktorým česká buržoázia vedomo zakrývala svoje vykorisťovateľské chůtky. S. Široký dokonale pozná Leninovo učenie o nerovnomernom vývine kapitalistických krajín a nerovnosti a závislosti, ktoré z tohto nerovnomerného vývinu vznikajú v kapitalistických štátoch. České krajiny boli v oblasti, kde sa kapitalizmus rýchlejšie rozvíjal, kým Slovensko, vyvíjajúce sa v polofeudálnom Uhorsku, bolo zaostalé. S. Viliam Široký presnými údajmi a faktami vyvracia buržoázne výklady, že Slovensko je krajinou „agrárneho charakteru“ a dokazuje, že tento agrárny charakter je iba dôsledkom pomalšieho vývinu a vedomého útlaku maďarskej a českej vládnúcej vykorisťujúcej triedy.

Súduh Viliam Široký však pritom jasne rozoznáva medzi národom a triedou. Nikde nehovorí, že český národ utláčal slovenský národ, ako to vykrikovala slovenská buržoázia

pod vedením Hlinkovej strany, výslovne však obviňuje českú buržoáziu a nešetří pritom kritikou ani slovenskú buržoáziu.

Toto zásadné marxistické stanovisko, toto hlboké pochopenie vedeckého svetonáhľadu tvorí spoločný základ všetkých štyroch prejavov. Nehovoríme tu, pravda, o množstve podrobných návrhov na elektrifikáciu, využitie vodných síl a prírodných bohatstiev atď. To všetko vyplýva, prirodzene, tiež zo základného marxistického chápania vecí — marxizmus nepozná teóriu bez praxe a prax bez teórie, nám tu však ide o najzákladnejšie tvrdenia dialektického materializmu.

Hovorili sme však, že aj pri tomto spoločnom základe sú všetky štyri prejavy odlišné.

Plán hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho povznesenia Slovenska, prednesený a schválený na konferencii KSČ v Banskej Bystrici r. 1937, predniesol s. Viliam Široký v prvej, buržoáznodemokratickej Československej republike v časoch, keď česká a slovenská buržoázia viedla naše národy do katastrofy. S. Viliam Široký tu posudzuje veci z daných podmienok. Obviňuje vládnucu triedu z hroznych chýb a zločinov a dovoľáva sa práv a zákonov, ktoré vyhlasovala buržoáznodemokratická republika — zväčša iba na papieri. Nie je to však nejaký oportunistizmus alebo „legálny marxizmus“. Vo všetkých svojich požiadavkách zdôrazňuje tu s. Viliam Široký práva robotníckej triedy, žiada všade slovo aj pre priemyslových a pôdohospodárskych robotníkov a pre všetkých pracujúcich. Práve *uplatňovaním* zákonov buržoáznej demokracie sa tu pripravuje vytvorenie predpokladov, aby v budúcnosti robotnícka trieda mohla zameniť tieto zákony zákonmi dokonalejšími, zákonmi socialistickými. To je, pravda, zasa nič, čo vie vyjadriť a pochopiť len ten, kto vie dialekticky myslieť.

Ba dokonca *komunista* Viliam Široký sa zastáva práv malých živnostníkov; zdôrazňuje pritom potrebu podporovať *družstvá* — ide tu teda zasa o prípravu a výchovu na neskorší dokonalejší spôsob socialistickej výroby.

Súduh Vilam Široký v tomto prejave protestuje aj proti prílivu českých úradníkov na Slovensko a proti tomu, že v dôsledku „agrárneho charakteru“ Slovenska musia tisíce slovenských pracujúcich chodiť za obživou do Čiech. S. Viliam Široký však nemá námietky proti prípadnej vzájomnej výpomoci pracujúcich z Čiech a zo Slovenska. Vie však, že tzv. nadprodukcia inteligencie v českých krajinách a jej umiestňovanie na Slovensku je len dôsledkom nesmyselnej politiky českej buržoázie a že títo českí úradníci, profesori a učelia sú — až na vzácné výnimky — viac alebo menej vedome šíriteľmi buržoáznej fikcie československého národa a iných táračiek vládnúcej triedy a na druhej strane, že slovenskí robotníci by mohli nájsť obživu aj na Slovensku, kým v českých krajinách ich vládnúca trieda využíva ako lacnú pracovnú silu.

Prejavuje sa tu teda zasa jasné marxistické stanovisko socialistickeho vlastenectva bez najmenších príznakov buržoázneho nacionalizmu alebo kozmopolitizmu. Preto si tak dobre pri tomto pláne rozumeli Čech Gottwald a Slovák Široký, česká a slovenská robotnícka trieda. V pláne s. Viliama Širokého sa bránia záujmy slovenského národa, vtedy ozaj utláčaného v Československej republike a súčasne aj záujmy národa českého a celej republiky. To je, pravda, zasa pochopiteľné iba tomu, kto myslí dialektickomaterialisticky.

Vidíme teda, že v tomto pláne je akýsi minimálny program, ktorý bolo možné uskutočniť vo vtedajšej buržoáznodemokratickej republike, že však tento plán je súčasne prípravou maximálneho programu, t. j. prevzatia moci robotníckou triedou.

Porovnajme teraz s tým prejav s. Viliama Širokého, uverejnený v časopise Svět práce I., č. 13, zo 4. okt. 1945, teda po oslobodení našej republiky sovietskou armádou.

Opakujú sa tu v skratke (nejde o podrobný plán, ale o pomerne krátky časopisecký článok) fakty z prvého prejavu, stoja však v celkom novom svetle. To, čo bolo aktuálnym obvinením vládnúcej triedy v prvej republike, stáva sa tu historickým vysvetlením, to, čo

bolo bojom proti zločinom buržoázie, stáva sa konštatovaním východiska, z ktorého treba vyjsť pri náprave. Neide o využitie starých, prežitých zákonov, ale o zavedenie *nových* zákonov, ktoré si určí sama robotnícka trieda. Neide už len o nápravu krivd, ktorá je dosiahnuteľná za daných okolností, ale o celkovú *zmenu* štruktúry Slovenska. Táto zmena sa ešte neurobila, ale už sú všetky predpoklady na jej uskutočnenie.

Ešte jasnejšie vystupuje toto stanovisko v treťom prejave, v referáte s. Viliama Širokého na IX. sjazde Komunistickej strany Československa v Prahe 27. mája 1949.

Po víťaznom februári, keď národy Československa pod vedením Komunistickej strany, pod vedením s. Klementa Gottwalda a s. Viliama Širokého odstránili všetkých, čo chceli hamovať náš pochod k socializmu, niet už nijakých prekážok na uskutočnenie plánu s. Viliama Širokého na spriemyslenie Slovenska. S. Široký tu zasa spomína chyby minulosti, ale s iného stanoviska. Teraz už má robotnícka trieda vládu pevne v rukách, tieto chyby už sa nemôžu opakovať a i proti každému odporu zvyškov buržoázie sa časť z nich už aj napravila.

Súdrh Viliam Široký zasa a znova žiada industrializáciu Slovenska, ale *cieľ* jeho požiadaviek už nie je minimálnym programom, je novým, vyšším cieľom. Tu už neide len o okamžitú pomoc Slovensku, ide o rozvoj, o prestavbu Slovenska, o celkom nové Slovensko.

Pre marxistické *triedne* myslenie s. Širokého je charakteristický jeho postoj k vzájomnej pomoci obidvoch našich národov. Vo svojom prvom prejave protestoval proti prílivu českej inteligencie a proti odchodu slovenských ľudí na práce do českých krajín — vtedy sa to robilo v záujme buržoázie a na škodu obidvoch národov. Teraz však — po víťazstve robotníckej triedy — s. Široký plne schvaľuje, keď časť slovenských pracujúcich — či v priemysle, či v poľnohospodárstve — vypomáha v českých krajinách. A práve tak zdôrazňuje bratskú pomoc českej robotníckej triedy. Na prvý pohľad dve protichodné stanoviská a predsa len v podstate to isté stanovisko — záujem robotníckej triedy, záujem všetkých pracujúcich určuje, čo je kedy správne a čo nesprávne. Teraz už slovenských robotníkov v českých krajinách nevyužíva buržoázia, oni prinášajú pomoc českej robotníckej triede a tým pomoc celej ľudovodemokratickej republiky.

Zaujímavé je aj stanovisko k úlohám strany. Komunistická strana mala vždy ten istý cieľ, *základný* cieľ, ale jej aktuálne úlohy sa menily s podmienkami. V prvom prejave sa zdôrazňuje *bojový* charakter strany, ktorá bola vtedy v opozícii proti buržoáznej vláde a musela vymáhať aj drobné zlepšenie — beztoho, pravda, že by zabúdala na svoj hlavný cieľ. Teraz, po víťaznom februári zdôrazňuje s. Široký *budovateľský* charakter strany, ktorá sa stáva vodkyňou obidvoch našich národov. Nie je to však koniec boja, ešte vždy treba bojovať proti zvyškom buržoázie aj proti zvyškom buržoázneho myslenia. Prítom zdôrazňuje predovšetkým potrebu bojovať proti zvyškom buržoázneho nacionalizmu. Je to zasa dôkaz, ako marxisticky mysliaci politik a štátnik vie správne ohodnotiť situáciu a ako vie aj priamo predvídať budúci vývoj. Veď vieme, že buržoázny nacionalizmus našiel svojich hlásateľov aj v lone samej strany a že bolo treba stranu očistiť od týchto zvyškov buržoázneho myslenia.

A napokon prichádza posledný prejav s. Širokého, Za plnenie veľkých úloh súborného plánu Slovenska, ktorý povedal na zasadnutí rozšíreného predsedníctva Ústredného akčného výboru Slovenského národného frontu 8. februára 1952.

Teraz už s. Viliam Široký nehovorí o chybách minulosti, tá je už prekonaná; spriemyslenie Slovenska nie je už len plánom, ale rodiacou sa skutočnosťou. Naopak, tu už možno konštatovať, čo všetko sa z tohto plánu splnilo a s. Viliam Široký tento vývin ohodnocuje. Je zasa charakteristický rozdiel medzi prejavom s. Širokého a medzi prejavmi buržoáznych politikov v minulosti aj prítomnosti. S. Široký nikdy a nikdy nehovorí „uskutočňuje sa *môj*

plán, *moja politika*“, nezmienuje sa, koľko on sám má zásluh na uskutočňovaní tohto plánu, hoci všetci vieme, že sú to neoceniteľné zásluhy. S. Široký ako marxista vie, že je to plán *robotníckej triedy*, že toto uskutočňovanie umožnila uvedomelosť a vyspelosť našej robotníckej triedy a všetkých našich pracujúcich; naša robotnícka trieda a s ňou všetci ostatní pokrokoví ľudia však vedia, že práve s. Gottwald a Široký ju viedli v tomto zápase, že práve oni vedeli presne formulovať jej potreby, želania a že na základe hlbokej znalosti vedeckého svetonáhľadu vedeli nájsť prostriedky, ako uskutočňovať tieto želania a potreby, ako viesť tento boj, ako popohnať vývin.

Ale súdruh V. Široký neostáva pri chvále toho, čo sme už vykonali, vie aj kritizovať. Vidí aj chyby, priznáva ich, priznáva aj chyby samej Strane. Je to však zasa marxistická tvorivá kritika; s. Široký hneď aj podáva návod, ako odstrániť chyby.

Súdruh Široký pritom znova zdôrazňuje úlohu strany ako vedúcej složky národa, hneď však ukazuje, ako si toto vedenie správne marxisticky predstavuje. Nehovorí zástupcom Národného frontu „my komunisti vedíme a vy pekne poslúchajte“, obracia sa na všetky složky Národného frontu s výzvou, ktorú by bolo možné formulovať: „Komunistická strana povedie s vašou iniciatívnou pomocou a spoluprácou.“ A práve tak zdôrazňuje s. Široký iniciatívnú spoluprácu robotníkov, roľníkov a všetkých pracujúcich — nie rozkazy, nie komando, ale „najširšia politická mobilizácia nás, stupňovanie iniciatívnej účasti robotníkov, technickej inteligencie, roľníkov-družstevníkov, dopravných a poštových zamestnancov atď... (str. 107).

Je to zasa dialektické chápanie vedenia, aké nikdy nepochopí a nechce pochopiť vykostrujúca trieda, ktoré je však jasné marxistickému politikovi a štátnikovi. Kto vedie, je aj vedený — vedený potrebami a želaním kolektívu, ktoré vie presne formulovať, vyjadriť a uskutočňovať; kto je vedený, aj vedie — vedie svojou iniciatívou, svojimi návrhmi, svojou aktívnou spoluprácou a spoluúčasťou na vedení.

S toho istého dialektického stanoviska pozerá sa s. Široký aj na plán a jeho plnenie. Nestačí plán dobre vypracovať a kontrolovať, treba si uvedomiť, že uskutočňovanie plánu závisí od živých ľudí, ktorí musia plán nielen plniť, ale ho aj chápať a sami zdokonaľovať.

*

Nie je možné v krátkej recenzii vyrátať všetky jednotlivé prípady, ako sa v štyroch prejavoch s. Viliama Širokého prejavuje teoretická, filozofická stránka vedeckého svetonáhľadu, dialektického materializmu — bolo by treba rozoberať vetu za vetou a venovať tejto otázke celú štúdiu. Pokúsil som sa aspoň v krátkosti a v najdôležitejších bodoch ukázať, aké osožné a podnetné je pre filozofa, pre teoretika marxizmu-leninizmu prečítať si prejavy s. Viliama Širokého, hoci hovoria o veci zdanlivo čisto praktickej, hospodárskej.

Šborník *Za socialistickú industrializáciu Slovenska* je učebnicou nielen pre ekonomov, technikov, politických činiteľov, ale aj pre teoretikov, filozofov.

St. Felber.

IGOR HRUŠOVSKÝ, FILOZOFIA V DEJINÁCH TRIEDNYCH ZÁPASOV

Vydal Tatran v Bratislave 1952, str. 98, cena broš. 28 Kčs.

Súdruh Ždanov povedal na adresu všetkých marxistických filozofických pracovníkov, že vypracovať dobrú učebnicu o dejinách filozofie znamená vyzbrojiť našu inteligenciu, naše kádre a našu mládež mocnou ideologickou zbraňou a súčasne urobiť veľký krok napred na ceste rozvoja marxisticko-leninskej filozofie.